

**Мельник В.В., аспірант спеціальності 281 Публічне управління та адміністрування
Науковий керівник: Шевченко С.О., д.держ.упр., професор кафедри управління та адміністрування**

(Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, м. Дніпро, Україна)

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТІВ СУЧАСНОГО ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА : МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Дослідження становлення інститутів сучасного громадянського суспільства в публічно-управлінському вимірі відбувається в межах значного розмаїття методологічних підходів: інституціонального аналізу, концептуального аналізу, когнітивного конструктивізму, порівняння структурного та функціонального підходів, використання теорії соціальних мереж. Це методологічне різноманіття не заважає нам розпізнати можливі контури майбутньої теорії, яка об'єднує когнітивний та інституційний аналіз за множиною проблем та підходів.

Увага до постіндустріальних концепцій громадянського суспільства виникла серед західних науковців у середині 1970-х років, насамперед у зв'язку з її використанням східноєвропейською інтелігенцією в процесі свого опору комуністичній ідеології. Пізніше ці концепції були використані науковцями як нова альтернатива суто ринковій ідеології. Підґрунтям для цього став розвиток концепції громадянського суспільства в працях А. Грамші [1].

Якщо в країнах Східної Європи термін «громадянське суспільство» використовувався переважно як прапор у боротьбі з комуністичним режимом, то західні дослідники розглядали специфіку інституційно-правового дизайну локального громадянського суспільства. Так, в теорії мереж громадянське суспільство визначається як «простір вільного об'єднання індивідів, а також сукупність мереж відносин, сформованих на основі сім'ї, віри, інтересів та ідеології, що заповнюють цей простір, характер яких залежить від спільних цінностей» [2].

Концепція громадянського суспільства набула нового виміру з розвитком «третього сектору». Під некомерційним (третім) сектором розуміють сукупність (систему) груп населення і організацій, які не ставлять собі за мету збільшення особистого доходу безпосередньо за рахунок участі в роботі таких груп і організацій або через володіння ними. Термін «некомерційний» означає, що прибуток, отриманий від діяльності таких груп і організацій, не розподіляється між їх членами, а використовується для досягнення цілей групи або організації. Перші два сектори є об'єднанням державних установ і бізнесу, приватних організацій і підприємств.

Західні науковці розглядають третій сектор як сферу діяльності, що розвивається між сім'єю і більш широкими бюрократичними секторами прибуткового бізнесу і уряду [3]. У межах цієї концепції говорять про некомерційний сектор, сектор волонтерської діяльності, третій сектор і неурядовий сектор. Для всіх таких організацій характерна діяльність заради соціального добробуту. Основна функція таких організацій полягає більшою чи меншою мірою в розширенні меж свободи і розширенні прав і можливостей населення, залученні його до процесу соціальних змін.

Зростаюча увага до проблем громадянського суспільства та діяльності організацій третього сектору характерна не лише для країн, що переживають складні процеси посткомуністичної модернізації, а й для країн зі стабільною демократичною системою. В останньому випадку саме на прикладі неурядових організацій, які ефективно вирішують складні проблеми і не приносять собі прибутку, багато аналітиків намагаються знайти вихід зі старої дилеми: егоїстичний егоїзм і знеособлений колективізм.

Значення «протестантської етики» у формуванні капіталістичного суспільства підкреслював ще Макс Вебер у своїх працях [4]. Останнім часом в Америці з'явилося поняття «соціальний капітал», який, як і економічний капітал, робить націю енергійною і процвітаючою, і навпаки. Водночас, у пошуках «зникаючого соціального капіталу» дослідники звертаються до волонтерських неприбуткових організацій, організацій «третього сектору».

Інший напрям суспільної думки, що склався переважно в США і також намагається вийти за межі «зачарованої» антиномії індивідуалізму-колективізму, називається «комунітаризм», який, природно, походить не від революційної комуні, а від «спільноти» – поняття, яке краще перекласти не словом «спільнота», а терміном «громада».

Тут також велике значення надається етичним принципам, які несуть добровільні спільноти людей, зазвичай пов'язані з їх безпосереднім місцем проживання. Цікаво, що в межах комунітаризму змогли об'єднатися як праві республіканці, які мріють про відродження справжніх американських духовних цінностей, так і ліві ліберальні демократи, які бачать у комунітаризмі розумну альтернативу дискредитованим ідеям соціалізму.

У сучасній ліберальній науці громадянське суспільство розуміється як соціальний лад, соціальна структура, сприятлива для розвитку людської особистості і самодіяльних громадських об'єднань. За такого підходу сучасне громадянське суспільство, окрім населення та різних соціальних груп, які воно складає, включатиме державні органи та відповідні організації, сектор, орієнтований на прибуток (сектор прибутку) та неприбутковий сектор (некомерційний сектор, третій сектор), і між цими трьома секторами немає жорстких меж.

Саме громадянське суспільство, що розуміється в цьому сенсі, стало прапором у боротьбі проти комуністичних режимів у Східній Європі. Саме громадянське суспільство повстало проти свавілля влади десять років тому на Майдані Незалежності та стало опорою Збройним Силам України від початку агресивного вторгнення росії в Україну.

Перелік посилань:

1. Antonio Gramsci. Stanford Encyclopedia of Philosophy. <https://plato.stanford.edu/entries/gramsci/>
2. Бельська Т. В. Глобальне громадянське суспільство: сутність, генеза та вплив на державну політику України : монографія. К. ВАДНД. 2016. 300 с.
3. Carens Joseph. Culture, Citizenship, and Community: A Contextual Exploration of Justice as Evenhandedness. Oxford University Press. 2000. 296 с.
4. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика. К. Основи. 1998. 534 с.